

Uzaktan Eğitim ve Yabancı Dil Öğrenme Özerkliği

Gönül Karasu , Eskişehir-Yunus Emre Sarı , İstanbul

Öz

Uzaktan eğitim yaklaşık 200 sene önce mektup aracılığı ile yapılan steno dersleriyle başlamış olsa da kavramın sistematik olarak eğitimde uygulanması teknolojinin gelişmesiyle paralellik gösterir. Yüz yüze eğitimin belirli bir zamanı, mekânı gerektirmek gibi bazı sınırlılıkları vardır. Yeni medyanın insanların hayatına girmesi ile iletişimin şeklinin değişmesi, bilim insanların uzaktan eğitime ilgisini arttırmıştır. Çünkü teknolojik ilerlemeler eğitim sistemini kökten değiştirebilecek duruma gelmiştir ve yüz-yüze eğitimdeki zamana ve mekâna bağlı olma zorunluluğunu ortadan kaldıracak potansiyele sahiptir. Bu durum dil öğrenen insanlara daha bireysel ve öz yönetimli öğrenme imkanı sağlar. Uzaktan eğitime dair birçok tanımlama çeşitli kuramlar çerçevesinde yapılmıştır. “Uzaktan Eğitim” teknolojinin sunduğu imkânlar ölçüsünde daima geliştirilmeye açık bir eğitim biçimidir. Bazı ülkeler uzaktan eğitimin önemini daha önce görmüş ve bu konuda yoğun çaba göstermişlerdir. Bu çabalar sonucu uzaktan eğitim, geleneksel eğitime hem bir yol arkadaşı hem de onun ezeli rakibi olabilecek duruma gelmiştir. Bireyselleşme olgusunun gün geçtikçe arttığı ve ortamdaki bağımsız öğrenme imkânlarının çok kolaylaştığı 2000’li yıllar eğitimde teknolojiyle bütünleşmiş bir dönüşümü zorunlu hale getirmiştir. Birbiri içine bu denli girmiş çok değişkenli süreçler, eğitim-öğretimde öğrenci ve öğretmenlerin geleneksel görev ve sorumluluklarını da değiştirmektedir. Dil öğrenenlerin kendi başarılarına öğrenme ortamlarını düzenleyebilmeleri ve bu ortamlardan verimli şekilde yararlanabilmeleri için sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme ortamlarının eğitsel ilkeler açısından düzenlenmesi gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için dil öğretimi ile ilgilenen kişilerin özerk öğrenmeyi etkileyen etkenleri ve onların öğretimde nasıl uygulanacağını bilmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı uzaktan eğitim kavramını genel hatları ile tanıtmak, uzaktan eğitimde öğrenci özerkliği kavramının ortaya çıkışını temel kuramlar çerçevesinde incelemek ve bu kapsamda dil öğrenme özerkliğini tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan eğitim, uzaktan eğitim kuramları, yabancı dil eğitimi, öğrenci özerkliği, uzaktan öğretim, dil öğrenme özerkliği

Abstract

Distance learning and learner autonomy in foreign language learning

Although the concept of distance learning has a history of about 200 years, its systematic implementation in education goes in accordance with technological development. In contrast to distance learning, conventional direct teaching has its own limitations, such as the need for time and place. The change in the form of communication and the easiness of conversation in digital environments make it therefore necessary for scientists to show growing interest in distance learning over time. Since the technological progress leads to the drastic change of the education, and the removal of local and time limitations in face-to-face education through the positive contribution of new technologies. This fact provides a more individual and self-managed learning opportunity for language learners. Several definitions of the term

"distance learning" were created on the basis of various theories. Distance learning is a form of education which continuously develops itself in accordance with the possibilities of technology. Some countries have recognized the need for distance learning and have been working intensively on this issue. As a result of these efforts, distance learning has become both a companion of traditional education and its opponent. In the 2000s, when the phenomenon of individualization increased day by day and the possibilities for independent learning or autonomous learning became much easier, an integrated transformation of technology in education became compulsory. Such multivariate processes, which merge into each other, also change the traditional duties and responsibilities of students and teachers in education. In order to enable language learners to organize and efficiently benefit from their learning environments, learning inside and outside the classroom should be established based on basic didactic and methodological principles.

The aim of this article is to emphasize the concept of distance learning in general, to examine the emergence of the concept of learner autonomy in distance learning in the context of basic theories, and to discuss language learning autonomy in this context.

Keywords: Distance learning, foreign language teaching, autonomous learning, theories of distance learning, language learning autonomy, learner autonomy in foreign language learning

Giriş

İnsanoğlunun kendini dünya üzerinde var edebilmesi, elde ettiği bilgiyi nesiller boyunca çeşitli yöntemler aracılığıyla aktarması sonucu mümkün olabilmiştir. İnsanlar yazının olmadığı zamanlarda dahi, bilgiyi aktarmak için resimler çizerek sonraki nesillere karşı bir öğretici rolü üstlenmişlerdir. Bire-bir öğretme ya da usta-çırak ilişkisiyle başlayan bu öğretme serüveni, çağının olanaklarına göre şekillenmiştir. Örneğin teknolojinin olmadığı zamanlarda insanlar yüzyıllar boyunca aynı fiziksel ortamda bulunmak koşuluyla, sınıf ortamları oluşturup bu mekânlar içinde eğitim ve öğretim gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde de hala devam eden bu eğitim modeli, yakın çevrede ya da bölgede yaşayan insanlar açısından son derece makul kabul edilebilir. Ancak daha uzak bölgelerdeki kişilerin eğitim ihtiyaçları söz konusu olduğunda zaman ve ulaşım gibi bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla, uzak mesafelerdeki insanlara eğitim vermek 1800'lü yıllara kadar hep zor olmuştur. Sanayi Devrimi sonrasında, iyi yetişmiş insan gücüne olan ihtiyacın artması eğitimin giderek daha önem kazanmasına ve devletleri bu alanda çeşitli arayışlara yöneltmiştir. Bu arayış, bilginin mektup yoluyla aktarılabilmesi düşüncesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Mektupla eğitim 1800'lü yılların ortalarından itibaren dünyada çeşitli ülkelerde görülmeye başlamıştır (Kaya 2002) ve günümüz uzaktan eğitiminin öncü biçimidir. Çağımızda eğitimin mekân ve zaman sorununun çözümüne yönelik güncel ve çözüm odaklı öğretim tekniklerinin başında "Uzaktan Eğitim" gelmektedir, çünkü uzaktan eğitim, geleneksel eğitimle kıyaslandığında daha esnek ve ulaşılabilir imkânlar sunmaktadır (Kırık 2014: 76).

İlk olarak mektupla öğretim şeklinde başlayan Uzaktan Eğitim, önce radyonun ve sonrasında ise televizyonun yaygınlaşmasıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Bu kavramın ortaya çıkmasındaki en önemli etken ise mevcut eğitim kapasitelerinin yetersiz oluşu ve hızla artan nüfusun eğitilme ihtiyacıdır (Kaya 2002; İşman 2008). Dolayısıyla, bu ihtiyaca cevap verebilecek sistem olarak karşımıza Uzaktan Eğitim çıkmıştır. Örgün

eğitimin yanında uzaktan eğitime geçilmesinin sebeplerini Çiftçi (2015) dörde ayırmıştır:

1. Kitle iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler (radyo, televizyon, internet vb.).
2. Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak örgün eğitim-öğretim kurumlarının yetersiz kalması.
3. Örgün eğitim-öğretimin maliyetli olması.
4. Fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasında uzaktan eğitimin daha elverişli olması.

Yukarıda aktarılan dört ana sebep üzerine odaklanılırsa, bu sebeplerin günümüzdeki bazı bireysel ve toplumsal gereksinimlerinden ortaya çıktığı görülür. Bu gereksinimleri ikiye ayırmak mümkündür: 1. Zaman ve mekân boyutu. 2. Ekonomik boyut (Çiftçi 2015: 43). Uzaktan eğitim ile bu gereksinimlerin karşılanması mümkün olabilmektedir. Özellikle internete bağlanma özelliği olan bilgisayar ya da akıllı telefonların sınır tanımadan tüm dünyadaki iletişimi kurması, gerek televizyona gerek radyoya göre üstünlükleri, bu cihazları eğitimde kullanılan en önemli araçlar haline getirmiştir. İnternete ulaşmayı kolaylaştıran ve insan hayatına yoğun şekilde giren bilgisayarlar, akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar ve tüm bunları birbirine bağlayan internet teknolojisi ile uzaktan eğitim kavramı tekrar şekillenmiş ve geleneksel eğitime hem yol arkadaşı hem de alternatif olabilecek duruma gelmiştir. Tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda uzaktan eğitimin gelişmesi, öğrenme kuramlarının etkileri “özerk öğrenme” kavramının da bu alan içinde tartışılmasına sebep olmuştur. Son yirmi yılda yapılan ve artarak devam eden araştırmalara rağmen “özerklik” özellikle dil öğrenme ve öğretimi ile ilgili olarak tartışmaların yoğun yaşandığı bir kavramdır. Bu tartışmaların kapsamı özellikle 3 alanda; özerkliğin tanımı, derecesi ve uygulaması şeklinde toplanılabilir (Hurd 2005: 2).

Alanyazın da birçok yazar özerkliğin geliştirilmesinin, eğitimin evrensel hedefi olduğunu dile getirir ve özerkliğin çeşitli öğrenme bağlamına ve öğrenen özelliklerine bağlı olarak farklı biçimler aldığını da vurgularlar (Sinclair 2000: 5; Usuki 2002: 8). Uzaktan eğitim kavramı ve özerklik arasında yadsınamaz bir ilişki söz konusudur. Schmenk (2005: 107) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir; “öğrenen özerkliğinin önem kazanması, bir yönüyle bilgisayar teknolojisinin gelişmesine ve dünyadaki dil öğrenme ortamlarında bilgisayarların artan önemi ile ilişkili olabilir”. Kısaca, teknolojinin dil öğrenenlere sunduğu olanaklar mekân ve zamandan bağımsız öğrenmeyi beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bireylere düşen sorumluluklar da artmıştır çünkü öğrenciler ve öğretmenler arasındaki geleneksel bilgi alış-verişinin türü değişikliğe uğramıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde uzaktan eğitimin gelişimi ve “özerklik kavramının” uzaktan eğitimin gelişim sürecinde nasıl yer alacağı oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca yabancı dil eğitiminde öğrenen özerkliği kavramının da tartışılması gerektiği anlamına gelir.

Alanyazın taramasına dayalı bu çalışmanın hedefi, uzaktan eğitim kavramının ortaya çıkışını genel hatlarıyla tanıtmak ve bu kavramın yabancı dil öğreniminde özerk öğrenme bağlamında etkilerini ve sunduğu imkânları incelemektir. Bu amaç doğrultusunda uzaktan eğitimin kısa tarihçesinden, tanımlarından, kuramlarından ve öğelerinden bahsedilecektir. Daha sonra dil öğreniminde özerklik kavramı tartışılarak, kavramın uzaktan eğitimle ilişkisine değinilecektir.

1. Uzaktan Eğitimin Tanımı ve Temelleri

“Uzaktan Eğitim” terimi Türkçeye yabancı dilden çevrilmiştir; terimin İngilizce karşılığı *Distance Education*’dır (Kaya 2002: 9-10). Alanyazında bazı farklılıklar olsa da, Moore’a (1987) göre *Distance Education* terimi ilk kez Wisconsin Üniversitesi’nin 1892 yılı kataloğunda geçmiştir. Uzaktan Eğitim, aynı ortamda gerçekleşmeyen tüm eğitim ve öğretim süreçlerini kapsayabildiği için karşımıza çok genel bir kavram olarak çıkmaktadır. Bu durumda uzaktan eğitimin tanımını belli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu zorluğun temelinde, uzaktan eğitimin karşımıza iki şekilde çıkıyor olması yatmaktadır: Birincisinde “uzaktan eğitim” kendine has bir sistem bütünlüğü gösteren birebir eğitime alternatif bir eğitim sistemi olması, ikincisi ise birebir eğitime çeşitli alanlarda destek verebilen “tamamlayıcı bir sistem” olmasıdır (Schlosser ve Anderson 1994: 7). Yani “uzaktan eğitim” bir yandan başlı başına bir okul gibi eğitim ve öğretim amacı olan kurumsal ve organize bir yapıyken, diğer yandan çeşitli teknolojik aygıtlar ve internet vasıtasıyla yapılabilen tüm öğretim faaliyetlerini de kapsamaktadır. Bu sebeple uzaktan eğitim alanında yapılan çalışmalar, araştırmacılara göre farklılıklar göstermektedir. Çakır, Arabacıoğlu, Karasu vd. (2014) de vurguladığı gibi bu iki kavram arasında belirli ortak ve farklı noktalar bulunmaktadır². Ayrıca uzaktan ve açık öğretim adı verilen hibrid (karma) sistemlerde bulunmaktadır. Çakır vd. (2014: 154) bu duruma örnek olarak Anadolu Üniversitesinin sahip olduğu sistemi göstermişlerdir. Uzaktan eğitim için yapılmış bazı tanımlamalardan da yukarıda bahsi geçen farklı bakış açıları görülebilir. Örneğin; Moore ve Kearsley’e (2011: 2) göre genel olarak uzaktan eğitim, “öğretmen ile öğrencinin farklı fiziksel ortamlarda buldukları, buna bağlı olarak alternatif teknolojilerin kullanıldığı, planlı bir öğretim sürecidir”.

İşman’ a (2008) göre uzaktan eğitim, teknolojinin iletişim için kullanıldığı bir eğitim sistemi modelini ifade eder:

farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğretim elemanlarının, öğrenme – öğretme faaliyetlerini, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile gerçekleştirdikleri bir eğitim sistemi modelini ifade eder (İşman 2008: 14).

Uşun (2006) ise uzaktan eğitimin sistematik bir eğitim süreci olduğundan bahseder ve bu tanımı özerk öğrenmeyi de kapsayan ifadelerle genişletir.

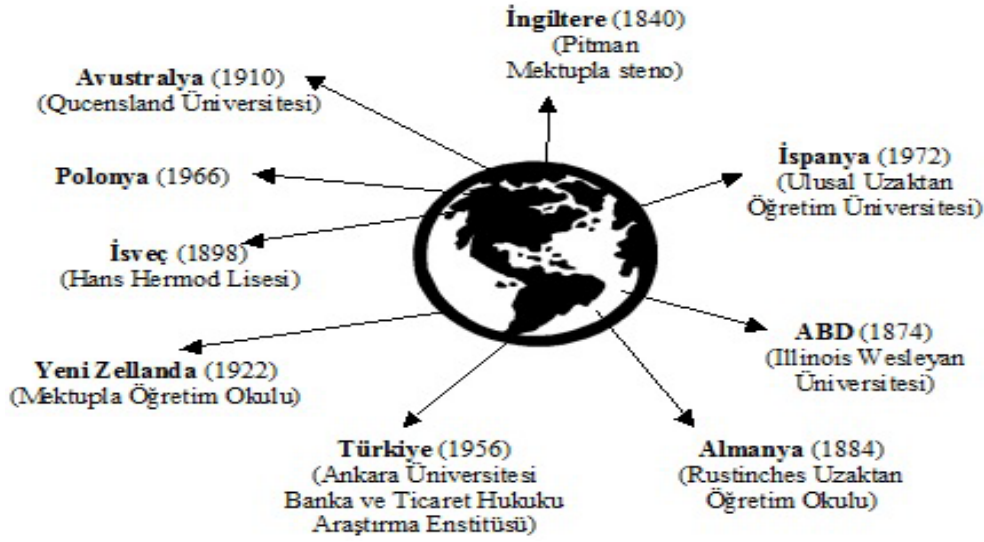
² Bu ve bundan sonraki alıntılar, aksi belirtilmedikçe yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir.

kaynak ile alıcının öğrenme – öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu alıcılarına öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi vb. açılardan “bireysellik”, “esneklik” ve “bağımsızlık” olanağı tanıyan, öğrenme – öğretme süreçlerinde; yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar, teknolojiler, yüz yüze eğitim gibi materyal, araç ve teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise etkileşimli tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır (Uşun 2006: 7).

Bahsi geçen tanımlara daha birçoğu eklenilebilir ancak tanımlardaki ortak noktalara rağmen, yazarların kişisel bakış açılarını yansıttığı ve bunun da kafa karışıklıklarına yol açtığı söylenilebilir (bkz. Keegan 2005; Keegan 1998). Sürekli gelişen teknolojilerin ardından bu tarz farklılıkların ve değişik bakış açılarının olması anlaşılabilir bir süreçtir. (bkz. Gökmen, Duman, Horzum, 2016; Horzum 2007). Tanımlardan da anlaşıldığı gibi günümüzde uzaktan eğitim denilince akla gelen önemli bir durum da teknolojik alt yapının olması gerekliliğidir. Uzaktan eğitim için uygun teknoloji seçimi öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda ve öğretimde kullanılacak materyallerin gerekliliklerine göre yapılmalıdır. Buradaki genel tutumun “ne kadar uygun o kadar iyi” temeline dayanması gereklidir. Bu kapsamda alt yapıların uygunluğu ve eğitim sisteminin verimliliği gibi durumlar göz önünde bulundurulmalıdır.

1.1. Uzaktan Eğitim Kavramının Kısa Tarihçesi

Tam olarak belirlenmesi zor da olsa uzaktan eğitimin tarihinin 1700’lü yıllara uzandığı kabul edilmektedir (Kaya 2002). Uzaktan eğitimin tarihi konusunda yazın taraması yapıldığında birçok uzmanın bu konuda 20 Mart 1728 tarihli Boston Gazetesi’ndeki steno derslerini temel aldığı görülmektedir (Fogolin 2012: 23). Bundan sonraki benzer bir örnek de 1843 yılında yayınlanan bir İsveç gazetesinde mektupla yazılı anlatım dersi verileceğine ilişkin bir ilanda karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu iki ilanda iletişim süreçlerinin nasıl ilerleyeceğinden ve sınavların değerlendirme süreçlerinin nasıl olacağından söz edilmemiştir. Ayrıca bu ilanların ne şekilde sonuçlandığı ve süreçlerin tam işleyip işlemediği bilinmediği için kesin olarak bir tespit söz konusu değildir (Verduin ve Clark, 1994). Bundan sonraki dönemde uzaktan eğitim kavramının temelini atacak olan bazı gelişmeler görülür. Kaya’ya (2002: 30) göre dünyadaki ilk uzaktan eğitim uygulaması 1840’lı yıllarda İngiltere’de, Isaac Pitman tarafından başlatılan stenograf dersleri kabul edilmektedir. Yazar bu bölümde uzaktan eğitim alanındaki ilk örgütlü girişimin Langenscheidt Dil Okulu (Almanya) olduğunun altını çizmiştir. Çeşitli ülkelerde uzaktan eğitimin ortaya çıkış yılları ve bunun hangi kurum aracılığı ile gerçekleştirildiği aşağıda Şekil 1’ de görülebilir.

Şekil 1. Dünyadaki Bazı Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Başlangıç Tarihleri ve İlk Uygulamaları (Kaya, 2002, s. 30)

Uşun'a göre (2006: 211) 19. yüzyıldaki bu alandaki gelişmeler mektup ile uzaktan öğrenme bağlamında İsveç, İngiltere, ABD, Fransa, Almanya gibi ülkeler tarafından yapılmıştır. Verduin ve Clark (1994:7) ABD' deki uzaktan eğitim çalışmalarının Anna Eliot Ticknor tarafından 1873 yılında kurulan Evde Çalışmayı Destekleme Derneği'ne dayandığını kabul etmektedir.

White (2006: 248) BBC televizyonunun ilk defa 1975 yılında yayınladığı Almanca dili kursu yayınının (Kontakte) yabancı dil eğitimi yayınları arasında bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu yayını seçkin ve özel yapan durum, radyo ve televizyon yayınlarının dil öğrenmeye yönelik yardımcı materyallerle birleştirmesi ve Birleşik Krallık'taki sınıfları birbirine yakınlaştırmasıdır. Ayrıca uygulama sürecinde isteğe bağlı bir başarı testinin de olması bu uygulamayı özel kılmıştır.

Moore ve Kearsley' e (2005) göre uzaktan eğitimin tarihsel süreci beş farklı evrede incelenebilir ancak bu evreler arasında kesin bir çizgi bulunmamaktadır.

1. Nesil – 1720 Mektupla Öğretim
2. Nesil – 1925 Radyo ve Televizyon Yayını
3. Nesil – 1970 Açık Üniversite
4. Nesil – 1980 Telekonferans
5. Nesil – 1990 İnternet/Web

Türkiye'de uzaktan eğitim 1927 yılında halkın okuryazarlığını arttırmak için düzenlenen bir eğitim sorunları toplantısında dile getirilmiş, ancak sonuçsuz kalmıştır (Kaya ve Odabaşı, 1996: 31). Türkiye'de ilk uzaktan eğitim 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünün banka

çalışanları için başlattığı uygulamadır. Daha sonra 07.11.1960 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak “Mektupla Öğretim” adı altında ve deneme öğretimi olarak başlamıştır. 26.2.1966 tarihinde Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Kaya, 2002). 1982 yılında “Açık Öğretim” yapma görevi Anadolu Üniversitesi'ne verilmiştir (Bozkurt, 2017). 2000 yılına gelindiğinde Bilgi Üniversitesi ilk kez bilgisayar destekli çevrimiçi e-MBA programını açarak uzaktan eğitimin çıtasını bir adım ileriye götürmüştür. Bu adımı ODTÜ'nün 2001'de başlattığı bilişim alanında uzaktan yüksek lisans programı takip etmiştir (Yeşil 2016).

1.2. Uzaktan Eğitim Kuramları

Uzaktan eğitimle ilgili ilk kuram Delling tarafından ortaya konulmuş, daha sonra Wedemeyer, Holberg, Baath, Daniel, Peters, Moore, Paulsen, Garrison ve Anderson gibi yazarlar kuramsal temellerin oluşmasına katkı sağlamıştır (Gökmen vd. 2016: 31). Bu kuramlardan bazıları şunlardır: Bağımsız Çalışma Kuramı (Wedemeyer 1971), Özerklik Kuramı (Moore 1973), Öğretimin Endüstrileşme Kuramı (Peters 1965), Etkileşim ve İletişim Kuramı (Holmberg 1970), Eşitlik Kuramı (Simonson 1995).

Bu kuramlar genellikle teknoloji, iletişim ve ekonomi alanında çalışan araştırmacılar tarafından yapılmıştır ancak iletişim ve öğrenme söz konusu olduğunda eğitim alanında bulunan araştırmacıların bu gelişmelere kayıtsız kalmadıkları görülür. White (2006: 259) uzaktan dil öğrenimi ile ilgili yayınlanmış yabancı dil alanındaki eksikliğine vurgu yapmıştır. Yazar az sayıda çalışmanın uzaktan eğitim alanında ortaya çıkan temel kuramsal yaklaşımlarla bağlantı kurduğunu da belirtmiştir. Dolayısıyla yabancı dil alanında yukarıda adı geçen kuramlar ile yabancı dil öğrenme özerkliği kavramlarının tartışılması önem kazanmaktadır. Bu çalışmada uzaktan eğitim ve uzaktan eğitimin özerkliğe etkisi Michael G. Moore (1973) tarafından ortaya atılan bağımsız çalışma kuramı ve yazarın daha sonra bu kuramı geliştirerek ortaya attığı (Moore 1997: 22) “Transaksiyonel Uzaklık” (TU) kuramı açısından detaylı olarak ele alınacaktır.

Bağımsız öğrenme kuramı Wedemeyer tarafından 1973 yılında ortaya atılmıştır. Bu tanım diğer araştırmacılara yol gösterici olmuştur ki bu tarihten sonra Bağımsız Öğrenme Kuramı'nı temel alan yeni model ve kuramların oluşmasına da zemin oluşturmuştur (Keegan, 1996). Gökmen vd. (2016: 31)'e göre Michael G. Moore Wedemeyer' in Bağımsız Öğrenme Kuramından etkilenerek özerklik kuramını ortaya atmıştır. Moore (1973) bağımsız çalışma kuramıyla bireyin kendi kendine öğrenmesinin yanında özerklik boyutunu ön plana çıkarmıştır. Gökmen vd. (2016: 31) ayrıca Michael G. Moore' un öğrenen özerkliği ile çalışmalarının olduğunu ve G. Moore' un zamanla öğrenenlerin eğitmenlere birçok noktada bağımlı olduklarının tespitini yaptığını belirtmektedirler. Bu durumlardan hareketle G. Moore (1973) özerklik kuramını ortaya atarak bu konu üstünde çalışmaya başlamış ve kuram zamanla geliştirilmiştir (Horzum 2011: 1572). Bu kuram çerçevesinde Moore (1993: 20)'a göre uzaktan eğitim en sade tanımıyla öğrenenlerin ve eğitmenlerin coğrafi olarak ayrılması şeklinde ifade edilebilir ancak Moore bu kavramı geliştirerek kuramında “pedagojik bir kavram” dan söz eder.

Yani Moore' a göre bu süreç mekânsal bir ayrılmadan ziyade eğitsel bir süreçtir ve eğitsel ilkeler ön planda olmalıdır.

Michael G. Moore, Bağımsız Öğrenme Kuramı'nda, uzaktan öğrenme senaryolarında, öğretmen ve öğrenciler arasındaki mesafenin, “öğretmenlerin davranışları ile öğrenenlerin davranışları arasındaki yanlış anlaşılmaya neden olabilecek bir potansiyel psikolojik boşluğa” sebep olabileceğini varsaymaktadır (Moore ve Kearsley 1996: 200; Horzum 2011: 1572). Yani Transaksiyonel Uzaklık, yüz yüze ya da uzaktan eğitim ortamlarında öğretici ya da öğrenen tarafından hissedilen duygusal uzaklık (ayrılık) hissidir (Horzum 2011: 1573).

Moore (1997: 22) Transaksiyonel Uzaklık Kuramını şu şekilde tanımlar: “Öğrenenler ve öğretmenler zamana ve/veya mekâna göre ayrıldığında var olan öğretmen-öğrenci ilişkileri evrenini tanımlayan bir kavramdır”. Bu ilişkilerin evreni, alanın en temel yapıları olan öğretim programlarının yapısının, öğrenenler ve öğretmenler arasındaki etkileşimin ve öğrenci özerkliğinin derecesinin etrafında şekillendirilmiş bir tipoloji şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda, Moore'a (1997) göre, uzaktan öğrenmede öğretmenler ve öğrenenler arasında geliştirilen iletişimin niteliği dolayısı ile kalitesi üç etkenin birbiri ile ilişkisine bağlıdır; bu faktörler 1. diyalog, 2. yapı ve 3. öğrenen özerklidir.

Diyalog, iki yönlü iletişimi ifade etmekten daha fazlasını kapsar, yani her türlü etkileşim biçimini dikkate alır. Bu etkileşim biçimleri öğretmenlik alanında açıkça tanımlanmış eğitim hedefleri ile işbirliği ve öğretmen boyutlarını içerir. Böylece Transaksiyonel Uzaklıkta öğrenenlerin karşılaştığı sorunlar diyalog faktörüyle yani iletişimle çözülür (Giossos, Koutsouba, Lionarakis, 2009: 2). Moore'a (1997) göre bu süreçte diyalogların sıklığı değil niteliği ve uzaktan öğrenen kişinin yaşayabileceği öğrenme problemlerinin çözümünü sağlamada ne kadar etkili olduğu önemlidir. Moore (1997)'un değindiği ikinci faktör, kursun esneklik seviyesi olarak tanımlanan kurs yapısının doğasını ifade eder. Ayrıca bu faktör kurs hedeflerinin önceden belirlenmesinin yanı sıra kullanılan pedagojik modeli ve öğrencilerin sahip olması gereken becerileri içerir. Diyalog faktörü ile bu faktör arasındaki ilişki ters yönlüdür; bir program ne kadar iyi yapılandırılmış ise, diyaloga olan ihtiyaç da o oranda azalır (Fogolin 2012: 31).

Üçüncü faktör olan özerklik, önceki iki faktöre bağlıdır, bu kursta yer alan öğrenciler tarafından algılanan hem bağımsızlık hem de karşılıklı bağımlılık duygusunu ifade eder. Öğrenen özerkliği, özgür karar verme, kendi kendini yönlendirme gibi terimler ile iç içe girmiştir ve birinci ve ikinci faktörlerden etkilenebilir. Özerklik terimi hedefleri, öğrenme etkinliklerini ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesini ve öğrencilerin aktif katılımını ifade etmektedir (Horzum 2011: 1572). Falloon (2011: 190) bu 3 faktör arasında etkileşimin çok yönlü olduğunu ve birbirlerini etkilediklerini belirtmiştir. Örneğin, esnek olmayan yapıya sahip uzaktan eğitim dersi, diyalog kalitesinde ve öğrenen özerkliği motivasyonunda bir düşüşe yol açarak öğrencilerin uzaktan etkileşim algılarını artırabilir.

2. Uzaktan Eğitim ve Yabancı Dil Öğrenme Özerkliği İlişkisi

1970’li yıllarda dile getirilen yetişkin eğitimi ve uzaktan eğitim ile ilgili deneysel çalışmaların eksiliği vurgusu (Plickat 1980: 9) günümüzde bu alanda yapılan birçok çalışma ile etkisini kaybetmiştir. Bu bağlamda çalışmanın ilk kısmında bahsi geçen çalışmaların ve araştırmacıların kuramsal alt yapının oluşmasına katkısı bizce yadsınamaz derecede büyüktür.

Yabancı dil eğitiminde öğrenen özerkliği ile ilgili araştırmalar yaklaşık 1979 yılından günümüze hız kesmeden artarak devam etmektedir. Kavramın yabancı dil alanında ortaya çıkışı Avrupa Modern Dilleri Projesi Konseyinin 1979 yılında yapmış olduğu bir toplantıya dayanır (Benson 2007: 21; Cotterall ve Crabbe 1999: 1). Bu toplantıda tartışılan yabancı dil eğitiminde öğrenme özerkliği ve kapsamı “Learner autonomy, self-access on Foreign Language” konusu dil eğitimcileri arasında çok yoğun bir ilgi yaratmıştır (Wagner 2014: 129). Bu tarihten sonra dil eğitiminde “öğrenme özerkliği” kavramı araştırmacılar tarafından yoğun bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Hurd (2005: 2) özerkliğin dil öğrenimi ve öğretimi ile ilgili başat çalışmalarda ve uygulamalarda kökleşmiş çok boyutlu bir kavram olduğunu ifade eder.

Gerçekten de özerklik sözcüğünün köken anlamı ve eğitim araştırmalarında kullanılan anlamı ile çok boyutlu bir kavramdır. Sinclair (2000: 5) özerkliğin gelişiminin, eğitimin evrensel hedefi olduğunu dile getirir ve özerkliğin çeşitli öğrenme bağlamına ve öğrenen özelliklerine bağlı olarak farklı biçimler aldığını da vurgular. Son yirmi yılda yapılan araştırmaların ve yayınların çoğalmasına rağmen, özerklik, özellikle dil öğrenme ve öğretimi ile ilgili olarak tartışmaların yoğun yaşandığı bir kavramdır (Hurd, 2005, s.2). Holec (1981: 3) yabancı dil alanında özerklik kavramını ilk olarak tanımlayan yazarlardan biridir. Yazara göre öğrenen özerkliği, genel olarak öğrenenin öğrenme sorumluluğunu almasıdır. Little (1991: 4) ise bu yaklaşıma başka bir açıdan bakarak özerkliği bir tür kapasite olarak görmüş ve özerkliği eleştirel yansıtma, objektiflik, karar alma ve bağımsız eylemde bulunma gibi alt alanlara ayırmıştır. Ancak diğer yazarlar özerklik yerine farklı tanımlamaları ve sözcükleri kullanmayı da tercih etmişlerdir. Örneğin; Schunk & Zimmerman’a (1998) göre özerklik, aslen kendi kendini düzenlemeyi gerektirdiği için öz düzenleme “self-regulation” olarak adlandırılabilir.

Benson'a (2011: 109) göre dil öğrenenlerin kendi öğrenme biçimlerini kontrol altına almaya teşvik etme çabaları ve uygulamaları özerkliğin geliştirilmesinde kullanılabilecek yollardan biridir. Yazar dil öğrenme özerkliğinin geliştirilmesinin, sadece bir öğretme yöntemine veya dil öğrenmeye yönelik herhangi bir özel yaklaşıma dayanmadığını da belirtir (Benson 2011: 125). Yazar bu yaklaşımları sınıflandırırken bu yaklaşımların birbirinden kesin sınırlar halinde ayrılmadığını ve dil özerkliğinin gelişmesi için her birinden faydalanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Benson'a (2011) göre yabancı dilde özerkliğin geliştirilmesine katkı sağlayan yaklaşımlardan birisi “Teknoloji Temelli Yaklaşımlar” dır. 2000’li yılların başından bu yana, Bilgisayar Destekli Dil Öğrenme alanında, internet kullanımı ile “Web 2.0 ve mobil teknolojilerle” ilişkili yeni bir aşamaya geçilmiştir. Özerklik araştırmaları bağlamında, bu yeni teknolojilerin önemi, hem sınıf içi hem de sınıf dışı öğrenme ortamları ile bütünleşmiş

şekilde özerkliğe katkıda bulunabilmeleriyle ilişkilidir. Jones'e (2001) göre öğrenme süreçleri üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmayı sağlayan bu yaklaşımlar ile öğretmene bağımlılık azalır, bu durum da öğrenenin özerkliğini artırır.

Hali hazırda yapılandırmacı eğitiminde bireysel öğrenmenin önemini vurguluyor olması özerklik kavramının hızla bilimsel araştırmalara konu olmasını sağlamıştır. 20. yüzyılın başlarında eğitim alanında gelişmeye başlayan ve zamanla hızla yayılan yapılandırmacı (constructivist) yaklaşım, Piaget, Vygotsky, Ausubel, Bruner ve Von Glaserfeld'in 1950'ler ve sonrasında yaptıkları çalışmalarla yaygınlaşıp gelişmiştir (Açıkgöz 2004: 60). Güneş (2010) yapılandırmacı eğitimin amacını şu şekilde aktarır;

Çoğu gelişmiş ülkede davranışçı yaklaşımın olumsuzluklarını gidermek için uygulanan bu yaklaşım, bilgiyi araştıran, nerede ve nasıl kullanacağını bilen, kendi öğrenme biçimini tanıyan, etkili kullanan, yeni bilgiler üreten ve kendini sürekli geliştiren bireyler yetiştirmeyi amaçlar (Güneş: 5).

Güneş'e (2010) göre bu tür bir eğitim yaklaşımı öğrencilere pasif olarak ders dinlemenin dışında birçok yönden gelişimleri için fırsat sunar, örneğin; öğrencilerin zihnini geliştirme, onların öğrenme biçimini tanıma, öğrenme sürecinde yaptığı işlemler ve sonuçları hakkında düşünme fırsatları gibi. Kısaca, öğrenciyi ve öğrencinin zihnini merkeze alır, öğretimden çok öğrenme üzerinde durur. Bu durumu öğretmen ve öğrenci rolleri bağlamında yorumlayan İlhan, Gülersoy, Çelik (2017: 61) oluşan yeni durumda sınıf içinde ve dışındaki rollerin değiştiğini, geleneksel yaklaşımlara göre birçok farklılık gösterdiğini vurgular. Bununla birlikte teknolojinin getirdiği imkanlar da aslında eğitimcilerin rolünün değişmesini ve öğrenenlerin daha aktif ve sorumlu şekilde hareket etmelerini gerektiren bir öğrenim tarzına sahip olmalarını gerekli kılmıştır. Bu iki taraflı bir durumdur şöyle ki; yapılandırmacı yaklaşımın öngörülleri ve temelleri öğrenmede bireyselliğin önünü açarken, diğer bir yandan da teknolojide insanlara bunun için gerekli alt yapının oluşmasını sağlamıştır.

Sonuç

Günümüz teknolojilerinin insanlara sunmuş oldukları olanaklar bilgiye ulaşmanın yollarını da değiştirmiştir. Özellikle dil öğrenenlerin uzaktan eğitim gibi değişik ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefleyen bilgisayar yazılımlarının ve uygulamalarının kullanılması geleneksel öğretim yöntemlerindeki paradigmalardan farklı paradigmalar ortaya çıkarmaktadır ve öğrenme süreçlerinin kalitesini artık büyük ölçüde bu yeni değerler dizisi belirlemektedir (Özperçin v.d. (2015: 138). Bu durum yabancı dil alanında da gerek bilgiye ulaşma bağlamında gerekse dil öğrenenlerin öğrenme şeklinde birçok değişikliğe neden olmuştur.

Yabancı dil öğretiminde dil özerkliği kuramsal kapsam açısından birçok yazar tarafından ele alınmış ve farklı bakış açıları ile tanımlanıp, sistematik hale getirilmek istenmiştir (Benson 2011: 9; Little 2007: 2). "Özerklik" kavramının köken olarak farklı anlama gelmesi ve çeşitli alanlarda (psikoloji, felsefe, siyaset vb. gibi) değişik durumları izah etmek için kullanılıyor olması, bu kavramla çalışan yazarların bakış

açılarını etkilemiş ve yabancı dil alanında terminolojik olarak bir karmaşaya sebep olmuştur (bkz. Gremmo ve Riley 1995: 152). Ayrıca dil eğitiminin ve öğreniminin diğer alanlardaki özerklik kavramı ile bir bakıma farklılaştığı söylenilebilir, çünkü dil öğrenimi doğası gereği tek başına gerçekleştirilebilecek bir olgu değildir. Bu durumda ortaya çıkan sorunsallardan bazıları “dil öğreniminin ne oranda, hangi seviyelerde ya da hangi beceriler açısından tamamen özerk olarak yapılabileceğidir”. Dolayısı ile yabancı dil öğretimindeki özerklik kavramına ve öğrenme özerkliği konularına diğer alanlardakinden daha farklı yaklaşılması gerekmektedir (bkz. Benson 2011; Little 2007). Birçok araştırmacı bu duruma vurgu yaparak, öğrenci özerkliğini “tek başına öğrenme ya da sınıf dışında öğrenme” gibi kavramlarla karıştırmamak gerektiğini bildirmişlerdir (bkz. Han 2014). Öğrenme özerkliğinin gelişmesi onu destekleyecek içerik ve ortamlar ile öğretmenlerin yol gösterici olmalarıyla mümkün olabilir (Han 2014: 23). Böyle bir yaklaşım yabancı dilde öğrenme özerkliğini daha anlaşılır ve kabul edilebilir yapacaktır. Çünkü herhangi bir dilde hâkimiyet en temel ifadesi ile “okuma, dinleme, yazma, konuşma” gibi yeteneklerin geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Bu durum yabancı dil eğitiminin tek düze olmayan yapısını gösterir ve söz konusu olan bu beceriler ayrı ayrı geliştirilmesi gereken ancak birbirinden de tamamen bağımsız olmayan yeteneklerdir. Bu bağlamda beceri bazında özerkliğin desteklenmesi ve bu bakış açısıyla ele alınması gereklilik oluşturur. Dolayısıyla yabancı dilde öğrenme özerkliğini ele alırken bahsi geçen durumların göz önünde bulundurulmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Günümüzde dil öğrenenlerin özerk öğrenmeyi içselleştirmeleri ve icra edebilmeleri teknoloji ve buna bağlı gelişen programlar sayesinde daha kolay olmaktadır. Ancak dil öğrenenlerin bu imkânlardan yararlanabilmeleri için onlara yol gösterecek bilgisayar teknolojilerine hakim öğretmenlere, hatta kurumlara ihtiyaçları vardır. Bahsi geçen öğretmenlere çevrimiçi materyaller tasarlamak ve geliştirmek için web tasarımı, bilgisayar programlama, akıllı telefon uygulaması yazma gibi derslere ulaşım imkânlarının tanınması, oluşturulacak teknoloji temelli ortamların eğitsel ilkeler açısından daha uygun olmasını sağlayabilir. Ayrıca dil öğreniminde özerkliğin kapsamının tek başına öğrenme ya da sınıf dışı öğrenme ile sınırlanmaması önem arz etmektedir. İnsanlar, duygusal yapıları ve ihtiyaçları gereği, bireysel olarak proaktif (bkz. Littlewood 1999: 75) ya da dışa bağımlı (reaktif/pasif) öğrenme biçimi içinde olabilirler. Diğer bir ifadeyle bireylerin özerk dil öğrenme kapasitesi (Little, 1991) ya da sorumluluğu (Holec, 1980) sürekli yukarı yönlü bir gelişim eğrisi göstermez. İçsel ve dışsal motivasyonlar etkisi ile zaman zaman artabilir ya da azalabilir. Sınıf içinde de öğrencilerin hedef dile karşı öğrencilerinin ilgilerini artırıcı ifade ve davranışları bu sürece olumlu katkıda bulunacaktır. Bu süreçte öğrenenlerin özerk dil öğrenirken kullanabilecekleri bilişsel ve üst bilişsel stratejileri bilmeye ihtiyaçları olacaktır.

Kaynakça

- Benson, Phil** (2001): *Teaching and Researching Autonomy in Language Learning*. Harlow: Pearson Education.
- Benson, Phil** (2011): *Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning* (Applied Linguistics in Action). Taylor and Francis. Kindle Edition.
- Çakır, Mustafa; Arabacıoğlu, Behiye; Karasu, Gönül; Raabe, Geraldine** (2014): Die Lehrwerke für fremdsprachlichen Deutschunterricht im Bereich Tourismus an der Anadolu Universität. Toprak, Metin / Karabağ, İmran (Hrsg.): Migration und kulturelle Diversität: Tagungsbeiträge des XII. Internationalen Türkischen Germanistik Kongresses. Bd. II: Sprachwissenschaft und Sprachdidaktik. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, ss. 153-162. (ISBN 978-3-631-65220-6).
- Çiftçi, Ahmet** (2015): *Örgün Eğitim-Öğretim ile Yaygın Eğitim-Öğretim İkilemi Üzerine*, T.C. MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Dergisi(YEĞİTEK), sayı12, s. 42-45. http://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_01/23051224_yegitek2014.pdf, erişim tarihi: [11.03.2019].
- Falloon, Garry** (2011): *Making the connection: Moore's theory of transactional distance and its relevance to the use of a virtual classroom in postgraduate online teacher education*. Journal of Research on Technology in Education, 43(3), s. 187-209. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ918904.pdf>, erişim tarihi: [01.07.2018].
- Fogolin, Angela** (2012): *Bildungsberatung im Fernlernen*. Beiträge aus Wissenschaft und Praxis. Bielefeld. ISBN: 978-3-7639-1150-9.
- Güneş, Firdevs** (2010): *Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımla gelen yenilikler*, Eğitime Bakış Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, 16, s.3-10. https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/144-egitimbirsen.org.tr-144.pdf, erişim tarihi: [01.07.2018].
- Giossos, Yiannis; Koutsouba, Maria; Lionarakis, Antonis; Skavantzios, Kosmas** (2009): *Reconsidering Moore's transactional distance theory*. *European Journal of Open Distance and ELearning*, 2009(2), s.1-6. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ911768.pdf>, erişim tarihi: [01.07.2018].
- Gökmen, Ömer Faruk; Duman İbrahim; Horzum Mehmet Barış** (2016): *Uzaktan eğitimde kuramlar, değişimler ve yeni yönelimler*. AUAd, 2(3), s. 29-51, <http://auad.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/167-published.pdf> erişim tarihi: [11.03.2018].
- Gremmo, Marie-Josi ve Philip Riley** (1995): *Autonomy, self-direction and self-access in language teaching and learning: The history of an idea*. System 23.2, 151-164.
- Han, Ligang** (2014): "Teacher's role in developing learner autonomy: A literature review." International Journal of English Language Teaching 1.2: 21-27.
- Horzum, Mehmet Barış** (2011): *Transaksiyonel Uzaklık Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Karma Öğrenme Öğrencilerinin Transaksiyonel Uzaklık Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, s. 1571-1587, <http://toad.edam.com.tr/sites/default/files/pdf/transaksiyonel-uzaklik-algisi-olcegi-toad.pdf>, erişim tarihi: [01.07.2019].
- Horzum, Mehmet Barış** (2007): *İnternet Tabanlı Eğitimde Transaksiyonel Uzaklığın Öğrenci Başarısı, Doyumu ve Özyeterlilik Algısına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Holec, Henri** (1981): *Autonomy and Foreign Language Learning*, (Strasbourg, Council of Europe).

- Hurd, Stella** (2005): *Autonomy and the distance language learner*. In: Holmberg, Boerje; Shelley, Monica and White, Cynthia eds. *Distance education and languages: evolution and change*. New perspectives on language and education. Clevedon, UK: Multilingual Matters, s. 1–19.
- İlhan, Ali; Gülersoy Ali Ekber; Çelik Mehmet Ali** (2017): *Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde coğrafya öğretiminde sorgulama temelli öğrenme*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 43, Nisan 2017, s. 59-78.
- İşman, Aytekin** (2008): *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- İşman, Aytekin** (2011): *Uzaktan Eğitim*, Ankara, Pegem Yayıncılık, Genişletilmiş 4. Baskı.
- Verduin, John. R. ve Clark, Jr. Thomas. A.** (1994): *Uzaktan Eğitim: Etkin Uygulama Esasları* (Çev: İ. Maviş), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Jones, Jeremy** (2001): CALL and the teacher's role in promoting learner autonomy. CALL-EJ Online, 3(1), <http://callej.org/journal/3-1/jones.html>
- Kaya, Zeki** (2002): *Uzaktan Eğitim*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Keegan, Desmond** (1988): "Concepts: Problems in defining the field of distance education." *American Journal of Distance Education* 2.2 (1988): 4-11.
- Keegan, Desmond** (2005): *Theoretical principles of distance education*. Routledge, This edition published in the Taylor & Francis e-Library. ISBN 0-203-98306-8 Master e-book ISBN.
- Kırık, Ali** (2014): *Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu*. Marmara İletişim Dergisi, (21), s. 73-94.
- Little, David** (1991): *Learner Autonomy 1: Definitions, Issues and Problems*. Dublin: Authentik.
- Little, David** (2007): *Introduction: Reconstructing Learner and Teacher Autonomy in Language Education*. In: Barfield A., Brown S.H. (eds) *Reconstructing Autonomy in Language Education*. Palgrave Macmillan, London.
- Littlewood, William** (1999): *Defining and developing autonomy in East Asian contexts*. *Applied Linguistics*. 20(1), s. 71-94.
- Moore Michael** (1997) "*Theoretical Principles of Distance Education*", Routledge, s. 22-38, <http://www.c31.uni-oldenburg.de/cde/found/moore93.pdf>, erişim tarihi: [01.07.2019].
- Moore Michael** (2005): Theory of transactional distance. In: Keegan, Desmond, *Theoretical principles of distance education*. Routledge, This edition published in the Taylor & Francis e-Library. ISBN 0-203-98306-8 Master e-book ISBN, s. 20-36.
- Moore Michael** (1972): *Learner autonomy: the second dimension of independent learning*, *Convergence* V(2), 76–88.
- Moore Michael ve Greg Kearsley** (1996): *Distance education: A systems view*. Boston, MA: Wadsworth Publishing Company.
- Moore Michael ve Greg Kearsley** (2011): *Distance education: A systems view of online learning*. New York: Wadsworth Publishing.
- Özperçin Alaskar, Cihan Nazlı, Logie Nur, Vakur Çifçili** (2015): *Iso 9126 Değerlendirme Modelinin Adapt Framework'e Uygulanması*, *istanbul journal of innovation in education*, 2458-8024, 1, 3, s. 135-146.
- Plickat, Hans-Heinrich** (1980): *Perspektiven des autonomen Fernunterrichts*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Schmenk, Barbara** (2005): *Globalizing Learner Autonomy*. *TESOL Quarterly*, Vol. 39, No 1, 107-118.

- Schlosser, Charles A. ve Anderson, Mary Lagormarcino** (1994): *Distance education: Review of the literature*. Washington, DC: Association for Educational Communications and Technology. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED382159.pdf> erişim tarihi: [01.07.2018].
- Schunk Dale H. & Zimmermann, Barry J.** (1998): *Self-regulated learning: From teaching to self-reflective practice*. New York: Guilford.
- Sinclair, Barbara** (2000)"*Learner autonomy: The next phase.*" *Learner autonomy, teacher autonomy: Future directions* 3(2), s. 4-14.
- Sinclair, Barbara** (2000): *Learner Autonomy: the next Phase?* In: Sinclair, Barbara; Mc Grath, Ian; Lamb, Terry (eds.), *Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions*, s.8-12.
- Uşun, Salih** (2006): *Uzaktan eğitim*, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- White, Cynthia** (2006): *Distance learning of foreign languages. Language teaching*, 39(4), 247-264. http://journals.cambridge.org/abstract_S0261444806003727 erişim tarihi: [01.07.2018].
- Yeşil Didem** (2016): *Türkiye'de "Uzaktan" Eğitim: Güncel Durum ve Öneriler*, <https://www.linkedin.com/pulse/t%C3%BCrkiyede-uzaktan-e%C4%9Fitim-g%C3%BCncel-durum-ve-%C3%B6neriler-didem-yesil> erişim tarihi: [01.07.2018].
- Usuki, Miyuki** (2002): *Learner Autonomy: Learning from the Students' Voice*. Dublin: Trinity College Dublin, Centre for Language and Communication Studies, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED478012.pdf>, erişim tarihi: [01.07.2018].

Şekil Kaynakları

Şekil1. <http://www.uzaktan-egitim.net/?pnum=57&pt=2.1.+D%C3%BCnyada+Uzaktan+E%C4%9Fitime+%C4%B0li%C5%9Fkin+%C4%B0lk+Uygulamalar> [12.08.2019]